

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ
ФАКУЛЬТЕТ ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА
Кафедра режисури

Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеня «Магістр»

**ВИДОВИЩНІ ФОРМИ
СВІТУ СУЧАСНОЇ КУЛЬТУРІНДУСТРІЇ:
ПЕРЕХРЕСНІ ЗВ'ЯЗКИ СЦЕНІЧНОГО І ЦИРКОВОГО
МИСТЕЦТВ**

Виконала:

студентка магістратури
галузь знань 02 «Культура і мистецтво»
спеціальність 026 «Сценічне мистецтво»
Дахновська Альона Сергіївна

Науковий керівник:

кандидат мистецтвознавства,
старший викладач кафедри режисури
Харківської державної академії культури
Шумакова Світлана Миколаївна

Наукові рецензенти:

1) доктор мистецтвознавства,
професор кафедри циркових жанрів
Київської муніципальної академії
естрадного та циркового мистецтв
Романенкова Юлія Вікторівна;
2) кандидат мистецтвознавства,
старший викладач кафедри режисури
Харківської державної академії культури
Набоков Роман Геннадійович

Допущено до захисту
Зав. кафедри _____ / С. І. Гордєєв /
17 січня 2020 року

Харків
2020

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

- 1.1. Аналіз джерельної бази
- 1.2. Методи дослідження
- 1.3. Понятійно-категоріальний апарат дослідження

Висновки до розділу 1

РОЗДІЛ 2. СВОЄРІДНІСТЬ ПОСТУПУ Й ТЕНДЕНЦІЇ ЕВОЛЮЦІЇ ЦИРКОВОГО МИСТЕЦТВА: СЕМАНТИКА ОБРАЗОТВОРЕННЯ

- 2.1. Циркове мистецтво: культурно-історичний погляд на розвиток
- 2.2. Трансформація образної мови цирку в контексті пошуків нових форм в мистецтві
- 2.3. Динаміка змін у видовищній сфері сучасності

Висновки до розділу 2

РОЗДІЛ 3. КУЛЬТУРНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКІВ СЦЕНІЧНОГО І ЦИРКОВОГО МИСТЕЦТВ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ВИДОВИЩНИХ ПРАКТИК

- 3.1. Видовищні форми світу сучасної культуріндустрії
- 3.2. Художні взаємозв'язки сценічного і циркового мистецтва як відбиття мистецького діалогу
- 3.3. Репрезентації циркового мистецтва у світових видовищних формах: інноваційний погляд на зміст арт-практик сьогодення

Висновки до розділу 3

ВИСНОВКИ

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

ДОДАТКИ

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Сьогоднішня видовищна культура, що зумовлює інноваційний розвиток культурного простору і стирає однозначність у сприйнятті мистецьких явищ, перебуваючи в науковому дискурсі на стадії опису та первісної систематизації фактів, викликає дослідницький інтерес до теоретичного вивчення змісту видовищних форм світу сучасної культуріндустрії в руслі осмислення творчих ініціатив з їх зворотними впливами на культурно-мистецьке середовище сьогодення, серед яких є особливі взаємозв'язки сценічного і циркового мистецтв, що дотепер майже не викликали зацікавленості авторів науково-дослідних розвідок.

Сучасність надає світові зразки винахідливих мультидисциплінарних видовищних форм, що пропонують відмовитися від звичного сприйняття мистецтва, й виникає поняття видовищного проекту як свідомого пошуку нової художньої ідеології, нових відповідностей між художніми практиками та новітньою соціокультурною дійсністю.

«Поетика зламу буденності», що є тиражованою медіапростором і зумовленою пріоритетами соціокультурного середовища сьогодення, поставши знаковою в культурній свідомості XXI століття й подаючи світ як видовищну категорію, розкривається не просто у своєму естетичному та соціальному сенсі, а й в сенсі «провідника» ідейних новацій, полемічного, відкритого духу часу мистецького діалогу, який вимагає щільного наукового осмислення.

Історія діалогу сценічного і циркового мистецтв, створивши свій власний, неповторний, захоплюючий простір культурно-мистецького мислення та пошуку нової «мови» художнього вираження, до останнього часу звично залишається практично за межами дослідницької уваги.

Тож обраний автором представленої магістерської роботи дослідницький напрямок вивчає проблемне поле взаємозв'язків і перетинів

сценічного та циркового мистецтв, що визначені не лише самою їх природою, а радше тенденціями сучасної видовищної культури, яка синтезує мистецькі пошуки, надаючи їм свого тлумачення та вбираючи те, що нині якнайповніше відповідає соціокультурним запитам.

Видовищні форми сучасної культуріндустрії зазвичай постають у надто звуженому й поверховому розумінні, тим більше в контексті взаємозв'язків сценічного і циркового мистецтв, що зумовлює очевидну актуальність дослідження, особливо враховуючи те, що на сьогодні у вітчизняній науці не представлені не тільки певні аспекти цієї теми, а навіть загальні питання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами та темами.

Магістерське дослідження виконано відповідно до плану наукових досліджень кафедри режисури та плану Харківської державної академії культури 2016–2020 рр., затвердженого на засіданні Вченої ради (протокол № 12 від 10 лютого 2016 р.), та є складовою теми «Проблеми методологічного забезпечення підготовки режисерських кадрів в умовах вузів культури».

Мета і завдання дослідження. *Мета магістерської роботи* — дослідити видовищні форми сучасної світової культуріндустрії в контексті взаємозв'язків сценічного і циркового мистецтв.

Поставлена наукова мета зумовила необхідність вирішення ряду **завдань**:

- проаналізувати джерельну базу дослідження та теоретичне підґрунтя вивчення взаємозв'язків сценічного і циркового мистецтв;
- окреслити тенденції зародження й розвитку циркових практик з огляду на трансформації їх образної мови та пошуки нових мистецьких форм;
- розкрити багатовимірну художню змістовність видовищних форм сучасної культуріндустрії;
- проаналізувати зв'язки сценічного і циркового мистецтв в контексті пошуків виразних художніх форм як особливого мистецького діалогу.

Об'єкт дослідження — видовищні форми сучасної світової культуріндустрії.

Предмет дослідження — перехресні зв'язки сценічного і циркового мистецтв в контексті пошуків виразних художніх форм як особливого мистецького діалогу.

Методи дослідження. Обрана тема, об'єкт та предмет даної роботи, поставлена мета і задачі, визначили методи дослідження.

Синтез культурологічного та мистецтвознавчого підходів реалізує обґрунтування залежностей культурно-історичних й мистецьких аспектів діалогу сценічного і циркового мистецтв.

У рамках культурологічного підходу використовуються: історико-генетичний метод, який уможливорює розуміння, що саме важливо з точки зору його виникнення і розвитку – від зародження до існуючого стану; метод соціокультурної детермінації, що зумовлює розгляд предмету з огляду на зумовлюючі його розвиток соціокультурні фактори; метод конкретно-історичного аналізу з метою опису специфіки конкретних розглянутих фактів.

У межах мистецтвознавчого підходу використовуються: методи аналізу твору й аналізу актуального художнього досвіду творчості автора, що дозволяє розглянути художні особливості предмету дослідження; семіотичний метод, який виходить з аналізу предмету як символічної системи, і будь-яке явище і матеріальної, і духовної культури розуміється як упорядкований набір знаків і символів, що мають певний зміст, – текст, який повинен бути прочитаний дослідником; герменевтичний метод (метод інтерпретації), який відображає необхідність не стільки знання про феномен, скільки його розуміння, оскільки знання і розуміння відрізняються один від одного, бо саме розуміння дозволяє проникати в суть досліджуваного предмету.

У межах загальнонаукового підходу використовуються: метод аналізу джерел з метою вивчення наукового дискурсу за обраною проблематикою; метод контент-аналізу та текстуальний аналіз, що реалізують відбиття й

розчленування об'єкту пізнання на складові з метою детального їх розгляду і зв'язків між ними; метод теоретичного узагальнення, що фіксує загальні ознаки й властивості та здійснює перехід від одиничного до особливого та загального, від менш загального до більш загального.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у вперше здійсненому дослідженні художньої сутності взаємозв'язків та перетинів сценічного і циркового мистецтв, з огляду на еволюційні трансформації виразної «лексики» сучасної культуріндустрії.

Удосконалено мистецтвознавчо-культурологічну інтерпретацію мистецьких тенденцій і художньої сутності видовищних форм культуріндустрії сучасності.

Набуло подальшого розвитку усвідомлення креативно-творчих проявів в контексті художнього діапазону новітніх мистецьких практик.

Практичне значення. Магістерська робота може сприяти кращому розумінню змін виразної «лексики» сучасної культуріндустрії, мистецьких зв'язків, творчих пошуків та експериментів; її матеріали можуть бути використані у сценічній та цирковій практиках. Складові робота можуть знайти своє застосування в учбово-методичних матеріалах в руслі вивчення видовищних форм сучасної культуріндустрії та новітніх форматів сучасних арт-практик.

Також зміст роботи може сприяти розширенню теоретичних знань студентів в царині сценічного і циркового мистецтв, адже позиції магістерського дослідження можуть бути застосовані в учбових курсах: «Історія світового театру», «Режисура та акторська майстерність», «Режисура свят та видовищ», «Історія мистецтва цирку», «Циркова режисура», а також у практичній діяльності студентів акторів та режисерів.

Крім цього, матеріали магістерської роботи як теоретичне підґрунтя можуть знаходити застосування у науково-дослідних роботах магістрантів та аспірантів, що звертаються до вивчення даної проблематики.

Магістерське дослідження виконується згідно з програмою Міністерства культури України №840/778 «Прикладні розробки у сфері розвитку культури» від 21.09.2018 р., що передбачає здійснення досліджень у галузі культури і театру.

Апробація результатів дослідження. Основні положення роботи обговорювались на засіданнях кафедри режисури ХДАК.

Апробація дослідницьких результатів здійснена на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку» (ХДАК, 2019), XIX Міжнародній науково-творчій конференції «Мистецтво та шляхи його осмислення в дослідженнях молодих науковців» (ХНУМ, 2019) та IX Міжнародній науково-творчій конференції «Традиційна та сучасна культура: історія, актуальне положення й перспективи» (Чехія, 2019).

Тему дослідження відбито в трьох публікаціях:

1. Дахновська А. С. До постановки проблеми дослідження видовищних форм світу сучасної культуріндустрії в контексті зв'язків сценічного та циркового мистецтв / А. С. Дахновська // Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку : матеріали міжнар. наук. конф. (18–19 квіт. 2019 р.) / М-во освіти і науки України, М-во культури України, Харків. держ. акад. культури — Харків : ХДАК, 2019. — С. 118–120.

2. Дахновська А. С. Взаємоперетини природи образності сценічного і циркового мистецтв / А. С. Дахновська // Мистецтво та шляхи його осмислення в дослідженнях молодих науковців: матеріали міжнар. наук.-творч. конф. (22–23 берез. 2019 р.) / М-во освіти і науки України, М-во культури України, ХНУМ ім. І. П. Котляревського — Харків, 2019. — С. 77–79.

3. Дахновская А. С. Слагаемые языка выразительности циркового искусства / А. С. Дахновская // «Традиционная и современная культура: история, актуальное положение и перспективы» (20–21 сент. 2019 г.) — Прага: Vědecko vydavatelské centrum «Sociosféra-CZ», 2019. — С. 47–48.

Структуру роботи складають: вступ, три розділи з трьома параграфами, висновки, список літератури з 140 найменувань, 3 додатка (21 сторінка); основний зміст – 79 сторінок, загальний обсяг роботи – 100 сторінок.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Аванесова Г. А. Методы культурологии // Культурология. XX век : в 2 т. : энциклопедия / гл. ред., сост. и авт. проекта С. Я. Левит. СПб. : Унив. кн., 1998. Т. 2. С. 46–48.
2. Адабашьян А., Гнеушев В. Массовое зрелище в поисках массы : беседа / беседу вел В. Матизен // Искусство кино. 1998. № 4. URL: <http://kinoart.ru/ru/archive/1998/04/2010-08-24-09-54-40>.
3. Алфьорова З. І. Візуальне мистецтво кінця XX — початку XXI століття : дис. ... д-ра мистецтвознавства : 24.00.01 «Теорія та історія культури» / Харк. держ. акад. культури. Харків, 2008. 501 с.
4. Алфьорова З. І. Культурологічні підходи до масового візуального // Вісн. Харків. держ. акад. дизайну і мистецтв. Сер. Мистецтвознавство. Архітектура : зб. наук. пр. Харків, 2007. № 2. С. 8–15.
5. Альтшуллер А. Я. Театроведение и герменевтика: некоторые вопросы методологии // Вопросы театроведения : сб. науч. тр. / Всерос. НИИ искусствознания. СПб., 1991. С. 6–17.
6. Андреева И. М. Взаимосвязь театра и театрализованного сознания в социуме : автореф. дис. ... д-ра филос. наук : спец. 24.00.01 «Теория и история культуры» / Краснодар. гос. ун-т культуры и искусств. Краснодар, 2006. 31 с.
7. Ариарский М. А. Прикладная культурология : монография // СПб. : Эго, 2001. 287 с.
8. Аронин С. В. Культурные доминанты рубежа XX–XXI веков как решающий фактор эволюции культурных форм театра // Тезаурусный анализ мировой культуры : сб. науч. тр. М. : Изд-во Моск. гуманит. ун-та, 2012. Вып. 23. С. 51–71.
9. Астафьева Т. В. Совершенствование постановочного процесса в современном театре // Известия Рос. гос. пед. ун-та им. А. И. Герцена. 2009. № 115. С. 273–279.

- 10.Базанов В. В. Работа над новой постановкой (технология оформления спектакля) : учеб. пособие. СПб. : СПбГАТИ, 1997. 47 с.
- 11.Баканурський А. Г., Корнієнко В. В. Театрально-драматичний словник ХХ століття. Київ : Знання України, 2009. 319 с.
- 12.Баканурский А. Г. Православная церковь и скоморошество. М. : Знание, 1986. 60 с.
- 13.Баканурский А. Г. Смеховая зрелищная культура русского средневековья (понятие, генезис, представители, идеология) : автореф. дис. ... канд. искусствоведения : спец. 17.00.01 / ВНИИ искусствознания. М., 1983. 19 с.
- 14.Банфи А. Природа зрелища // Избранное / пер. с итал. А. В. Старостина, А. В. Съедина. М. : Прогресс, 1960.
- 15.Банфи А. Философия искусства / пер. с итал. ; предисл. К. М. Долгова. М. : Искусство, 1989. 384 с.
- 16.Барбой Ю. К теории театра. СПб., 2008. с. 202.
- 17.Баринов В. А. Феноменология цирка. М. : МГУКИ, 2005. 188 с.
- 18.Баринов В. А. Художественно-образная структура циркового искусства. М. : МГУКИ, 2005. 192 с.
- 19.Бачелис Т. И. Эволюция сценического пространства (от Антуана до Крэга) // Западное искусство ХХ века. М. : Наука, 1978. С. 148–212.
- 20.Безгін І. Д., Семашко О. М., Ковтуненко В. І. Театр і глядач в сучасній соціокультурній реальності. Соціально-художні виміри українського театру: ретроспектива, стан, тенденції. Київ : Наука, 2002. Ч. 1. 336 с.
- 21.Безклубенко С. Мистецтво: терміни та поняття. У 2 т. Т. 2. М–Я : енциклопедія. Київ : Ін-т культурології НАМ України, 2010. 256 с. : іл.
- 22.Буренина-Петрова О. Цирк в пространстве культуры. М.: Новое литературное обозрение. 2015. 426 с.
- 23.Березкин В. И. Искусство сценографии мирового театра: от истоков до середины ХХ века / Гос. ин-т искусствознания. М. : Эдиториал УРСС, 1997. 541 с.

- 24.Бодрийяр Ж. Символический обмен и смерть / пер. с фр. и вступ. ст. С. Н. Зенкина. М. : Добросвет, 2000. 389 с.
- 25.Большой энциклопедический словарь / сост. А. М. Прохоров. 2-е изд. М. : Большая Рос. энцикл., 1997. 1098 с.
- 26.Буров А. И. Эстетическая сущность искусства. М. : Искусство, 1956. 292 с.
- 27.Быховская И. М. Прикладная культурология: потенциальное vs актуальное // Обсерватория культуры. 2011. № 4. С. 4–12.
- 28.Взаимодействие и синтез искусств / под ред. Б. Ф. Егорова, Б. С. Мейлоха и др. Л.: Наука, 1978. 270 с.
- 29.Вислова А. В. Культурные индустрии и театр // Культурологический журнал. 2012. № 1. URL: http://www.cr-journal.ru/rus/journals/115.html&j_id=9
- 30.Гадамер Х.-Г. О праздничности театра // Актуальность прекрасного : пер. с нем. М. : Искусство, 1991. С. 155–165.
- 31.Гаспаров М. Л. Историзм, массовая культура и наш завтрашний день // Вестн. истории, литературы, искусства / Отд-е ист.-филол. наук РАН. М. : Собрание : Наука, 2005. Т. 1. С. 26–29.
- 32.Гачев Г.Д. Содержательность художественных форм. М. 1968. с. 320.
- 33.Гершуни Е. П. Массовые зрелища и народные представления. Л., 1962. 32 с.
- 34.Глоссарий. URL: http://www.glossary.ru/cgi-bin/gl_sch2.cgi?RRvlgqro].
- 35.Горюнова И. Э. Массовые зрелища и синтезированные художественные проекты // Обсерватория культуры. 2009. № 6. С. 113–117.
- 36.Гуревич А. Я. Проблемы средневековой народной культуры. М. : Искусство, 1981. 359 с.
- 37.Давыдова М. Общество культурного спектакля URL: <http://os.colta.ru/theatre/projects/139/details/31793/>
- 38.Дебор Г. Общество спектакля URL: <https://gtmarket.ru/laboratory/basis/3512/3513>

39. Дмитриев Ю. А. Гулянья и другие формы массовых зрелищ // Русская художественная культура конца XIX – начала XX века (1895–1907). М. : Наука, 1968. Кн. 1. С. 248–261.
40. Дмитриев Ю. А. Цирк в России. От истоков до 2000 года. М. : Рос. полит. энцикл. (РОССПЭН), 2004. 655 с.
41. Должанский Р. Новые театральные термины: URL: <https://www.youtube.com/watch?v=cv6gUG5rdwo>
42. Дубчак Л. М. Художність театральних форм: естетико-мистецтвознавчий аспект : автореф. дис. ... канд. філос. наук : спец. 09.00.08 «Естетика». Київ, 2001. 16 с.
43. Житницький А. З., Шумакова С. М. Філософсько-естетична сутність циркового мистецтва // Вісн. Харків. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. Сер. Теорія культури і філософія науки : зб. наук. пр. Харків, 2014. № 1114, вип. 51. С. 66–71.
44. Зись А. Я. Теоретические предпосылки синтеза искусств // Взаимодействие и синтез искусств. Л.: Наука, 1978. 270 с.
45. Евреинов Н. Н. Двойной театр : сб. пьес. М. : Совпадение, 2007. 302 с.
46. Евреинов Н. Н. Театр как таковой / Н. Н. Евреинов // Демон театральности. М. ; СПб. : Летний сад, 2002. С. 31–96.
47. Эко У. Отсутствующая структура. Введение в семиологию / пер. с итал. А. Г. Погоняйло, В. Г. Резник. СПб. : Петрополис, 1998. 432 с.
48. Железняков В. Н. Цвет и контраст. Технология и творческий выбор : учеб. пособие для студентов вузов кинематографии. М. : ВГИК, 2001. 234 с. : ил.
49. Загребин С. С. Культурология и культурологи в контексте научной дискуссии // Вопр. культурологии. 2012. № 9. С. 7–11.
50. Запесоцкий А. С., Марков А. П. Современная культурология как научная парадигма // Вопр. философии. 2010. № 8. С. 76–87.
51. Золотарева Е. Общее и особенное в истоках и формах карнавального движения // Δόξα / Докса : зб. наук. пр. / Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечнікова.

Одеса, 2008. Вип. 13 : Сміх та серйозність: множинність видів та взаємин. С. 156–165.

52.Ищенко В. Г. Театральность как феномен повседневности: социально-философский аспект URL: <http://pandia.org/text/78/213/82310.php>

53.Каган М. С. Культура и человек : антропологические проблемы теории культуры // Избранные труды : в 7 т. СПб. : Петрополис, 2007. Т. 3 : Труды по проблемам теории культуры. С. 220–238.

54.Канадский Цирк Солнца Cirque du Soleil_ В_ Сергунин // В мире цирка и эстрады URL: <http://www.Ruscircus.ru>

55.Кефели И. Ф. Культурология в системе социогуманитарного знания // Социально-полит. журн. 1994. № 9/10. С. 75–82.

56.Кислюк К. В. Культурологічний метод: теорія і практика // Культура народів Причорномор'я. 2011. № 202. С. 134–137.

57.Клековкін О. Ю. Містерія у генезі театральних форм і сценічних жанрів. Київ : ДІТМ ім. І. М. Карпенка-Карого, 2001. 256 с.

58.Клековкін О. Ю. THEATRICA. Старовинний театр у Європі від початків до кінця XVIII століття : лексикон. Київ : АртЕк, 2009. 568 с.

59.Кононенко Б. И. Большой толковый словарь по культурологии М. : Вече 2000 : АСТ, 2003. 512 с.

60.Кравченко О. В. Методологічна редукція сучасної культурології // Вісн. Харк. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. Сер. Теорія культури і філософія науки : зб. наук. пр. Харків, 2010. № 888, вип. 37. С. 121–128.

61.Крипчук М. В. Проблеми створення масового театралізованого видовища (принципи художнього оформлення) // Наук. зап. Терноп. нац. пед. ун-ту ім. В. Гнатюка. Сер. Мистецтвознавство. Тернопіль, 2011. Вип. 2. С. 163–168.

62.Культурология. Теория и история культуры : монография / Г. А. Заварзина и др. ; под ред. О. Ю. Усачевой, Л. И. Мещеряковой / Липец. гос. техн. ун-т. Липецк : ЛГТУ, 2003. 354 с.

63. Культурология: фундаментальные основания прикладных исследований : монография / Аванесова Г. А., Аверина М. В., Акопян К. З. и др.; под ред. И. М. Быховской / Рос. ин-т культурологии, Науч.-образоват. центр Рос. ин-та культурологии, Ин-т систем. исслед. и координации соц. процессов. М. : Смысл, 2010. 634 с.

64. Культурология в вопросах и ответах / под ред. Г. В. Драча. М. : Гардарики, 2002. 336 с.

65. Кутырев В. А. Культура в объятиях культурологии // Человек. 1998. № 5. С. 22–34.

66. Кузнецов Е. М. Цирк : Происхождение. Развитие. Перспективы М. ; Л. : АCADEMIA, 1931. 448 с.

67. Лотман, Ю.М. Внутри мыслящих миров. Человек – текст – семиосфера – история М.: Языки русской культуры, 1996. 464 с.

68. Липков А. И. Аттракционные и карнавальные принципы зрелищных искусств : автореф. дис. ... д-ра искусствоведения : спец. 17.00.01 «Театр. искусство» / Рос. ин-т искусствознания. М., 1992. 38 с.

69. Луков В. А. Возможности культурологии как парадигмы гуманитарного знания // Знание. Понимание. Умение. 2011. № 1. С. 68–71.

70. Лях В. Культурология искусства как междисциплинарная константа // Интеграция науки и высшего образования в социально-культурной сфере : сб. науч. тр. М., 2007. С. 114–124.

71. Ляшок А. С. Карнавал как форма праздничной культуры: философско-культурологический анализ : автореф. дис. ... канд. филос. наук : спец. 24.00.01 «Теория и история культур» / Краснодар. гос. ун-т культуры и искусств. Краснодар, 2004. 27 с.

72. Магістерська робота : метод. реком. до підготовки та захисту магістерської роботи для магістрантів, галузь знань 02 «Культура і мистецтво», спец. 026 «Сценічне мистецтво» / М-во культури України, Харків. держ. акад. культури, Ф-т театр. мистецтва, Каф. режисури / розроб. : С. І. Гордєєв, С. М. Шумакова. Харків, 2018. 46 с.

73.Макаров С. М. Театрализация цирка. М. : Либроком, 2010. 288 с.

74.Макаров Сергей Михайлович От старинных развлечений к зрелищным искусствам. В дебрях позорищ, потех и развлечений / Рос. акад. наук, М-во культуры Рос. Федерации, Гос. ин-т искусствознания Акад. цирк. искусства. М. : ЛИБРОКОМ, 2010. 205 с.

75.Макаров С. М. Шаманы, масоны, цирк : Сакральные истоки циркового искусства М. : КомКнига, 2006. 280 с.

76.Марков В. И. Культурология: истоки, границы, задачи // Вестн. Челябин. гос. акад. культуры и искусств. 2011. № 4. С. 47–51.

77.Малихіна М. А. Проблема використання синтезу мистецтв у професійній підготовці артистів цирку URL: <http://www.info-library.com.ua/libs/stattya/383-problema-vikoristannja-sintezu-mistetstv-u-profesijnij-pidgotovtsi-artistiv-tsirku.html>

78.Меньшиков А. М. Фестиваль как социокультурный феномен современного театрального процесса : автореф. дис. ... канд. искусствоведения : спец. 17.00.01 «Театр. искусство» / Рос. акад. театр. искусства (ГИТИС). М., 2004. 19 с.

79.Монетов В. М. Выразительные возможности компьютерных технологий в творчестве художника экранных искусств : дис. ... канд. искусствоведения : 17.00.03 / В. М. Монетов. М., 2005. 181 с.

80.Морфологія культури : тезаурус / за ред. В. О. Лозового. Харків : Право, 2007. 384 с.

81.Набоков Р. Г. Еволюція художньо-виражальних засобів у феномені масових видовищ: від початку до сучасності // Культура України : зб. наук. пр. / М-во культури України, Харк. держ. акад. культури, Акад. мистецтв України, Ін-т культурології. Харків, 2011. Вип. 35. С. 216–222.

82.Набоков Р. Г. Театр масових форм у контексті науково-технічних новацій // Хореографічна та театральна культура України: педагогічні та мистецькі виміри : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 18–19 квіт. 2013 р.). Київ, 2013. Ч. 2. С. 106–108.

83. Некрылова А. Ф. Русские народные городские праздники, увеселения и зрелища. Л. : Искусство, 1984. 190 с.
84. Николаева П. В. Семиотика фестиваля как формы праздничной культуры : автореф. дис. ... канд. культурологии : спец. 24.00.01 / Краснодар. гос. ин-т культуры и искусств. Краснодар, 2010. 18 с.
85. Новий тлумачний словник української мови. У 4 т. Т. 4. (РОБ – Я) / уклад.: В. Яременко, О. Сліпущко. Київ : АКОНІТ, 2000. С. 170–171.
86. Немчинский М. И. Мифы легендарного времени // Театр. Эстрада. Цирк / отв. ред. С. М. Макаров. М., 2006. С. 182–193.
87. Овсянников С. Зрелищность и выразительность театрализованного представления / Букинист. изд. СПб. : Б. и., 2003. 376 с.
88. Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка. М. : Оникс : Мир и Образование, 2008. 736 с.
89. Орлова, Е. В. Сущностные характеристики театрального пространства и пространства театра URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/suschnostnye-harakteristiki-teatralnogo>
90. Ортега-и-Гассет Х. Восстание масс : сборник : пер. с исп. М. : АСТ, 2002. 509 с.
91. Осока Е. Исторический аспект проблемы «карнавальность». Маска и буффонада как доминирующие приемы карнавальности // Київ. музикознавство. Культурологія та мистецтвознавство : зб. ст. / Нац. муз. акад. України ім. П. І. Чайковського, Київ. держ. вищ. муз. уч-ще ім. Р. М. Глієра. Київ, 2007. Вип. 23. С. 18–27.
92. Паві П. Словник театру. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2006. 640 с.
93. Панченко В. І. Становлення культурологічного напрямку у дослідженні мистецтва // Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури : зб. наук. пр. / Держ. акад. кер. кадрів культури і мистецтв. Київ, 1999. Вип. 3, ч. 1. С. 5–21.
94. Патц А. Джеймс Тьерре: синтез театра и цирка. Новый цирк или театр-цирк? // Театр. Живопись. Кино. Музыка. 2012. № 3. С. 91–110.

95. Пелипенко А. А. Искусство в зеркале культурологии. СПб. : Нестор–История, 2009. 272 с.
96. Петров Б. Н. Режиссура массового спортивно-художественного театра : учеб. пособие для студентов ин-та культуры. Л. : ЛГИК, 1986. 80 с.
97. Радлов С. Театр площадей и набережных // Рабочий театр. 1936. № 8. С.16–21.
98. Разаков В. Х. Театр спонтанности и парадокса : монография. Волгоград : Изд-во ВолГУ, 2004. 124 с.
99. Ратнер Я. В. Эстетические проблемы зрелищных искусств. М. : Искусство, 1980. 135 с.
100. Рогинская О., Женовач С. Там, где начинаются формулировки, заканчивается театральный процесс : интервью // Русский журнал. 2007. Август. С.48–57.
101. Родна М. Д. Современное искусство. Притворись его знатоком. СПб. : Амфора, 2001. 101 с.
102. Розовский М. Режиссер зрелища. М. : Совет. Россия, 1973. 112 с.
103. Рубб А. А. Размышления о нетрадиционном театре, или Нетрадиционный театр как он есть. М. : ВК, 2004. 604 с.
104. Саенкова Л. П. Массовая культура: эволюция зрелищных форм. Минск : БГУ, 2003. 123 с.
105. Сагіна Ю. В. Культурологічні аспекти взаємовідносин сучасного театру та глядача: на матеріалі одеських театрів : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : спец. 26.00.01 «Теорія та історія культури». Харків, 2009. 20 с.
106. Свобода Й. Тайна театрального пространства : лекции по сценографии / пер. с итал. А. Часовниковой. М. : ГИТИС, 2005. 144 с.
107. Силин А. Д. Театр выходит на площадь. М. : ВНИЦТИКПР, 1991. 179 с.
108. Словарь синонимов и антонимов современного русского языка. 50 000 слов. М. : Аделант, 2013. 800с.

109. Современный словарь-справочник по искусству / науч. ред. и сост. А. А. Мелик-Пашаев. М. : Олимп : АСТ, 2000. 816 с.
110. Станіславська К. І. Мистецько-видовищні форми сучасної культури : монографія. Київ : НАКККіМ, 2012. 320 с. : іл.
111. Станіславська К. І. Театралізація цирку та циркізація театру як феномен сучасної культури // Мистецтвознавчі записки : зб. наук. пр./ М-во культури і туризму України, Нац. акад. кер. кадрів культури і мистецтв / редкол.: Шульгіна В. Д. та ін.. К., 2011. Вип. 20. С. 153-159.
112. Театральная энциклопедия. В 5 т. Т. 5. (Табакова – Япугин) / гл. ред. П. А. Марков. М. : Совет. Энцикл., 1967. С. 134. (Энциклопедии. Словари. Справочники).
113. Тихомиров Д. В. Беседы о режиссуре театрализованных представлений. М. : Совет. Россия, 1977. 126 с.
114. Толковый словарь русского языка. В 3 т. Т. 3. Р–Я / ред. Д. Н. Ушаков. Изд. изм. и испр. М. : Вече : Мир кн., 2001. С. 320.
115. Толково-энциклопедический словарь. СПб.: Норинт, 2006. 2144 с.
116. Уварова И. П. Путь в три тысячи лет // Театральная жизнь. 2002. № 4. С. 44–46.
117. Флиер А. Я. Процессы культурные // Культурология. XX век : в 2 т. : энциклопедия / гл. ред., сост. и авт. проекта С. Я. Левит. СПб. : Унив. кн., 1998. Т. 2. С. 143–145.
118. Флиер А. Я. Феномен культурологии: опыт новой интерпретации // Обсерватория культуры. 2011. № 2. С. 4–19.
119. Фундаментальные проблемы культурологии. В 4 т. Т. 1. Теория культуры / Федер. агентство по культуре и кинематографии, С.-Петербург. отделение Рос. ин-та культурологии, Каф. ЮНЕСКО по компаратив. исслед. духов. традиций, специфики их культур и межрелигиоз. диалога. СПб. : Алетейя, 2008. 431 с.

120. Хейзинга Й. Homo Ludens : ст. по истории культуры / пер., сост. и вступ. ст. Д. В. Сильвестрова ; коммент. Д. Э. Харитоновича. М. : Прогресс Традиция, 1997. 416 с.
121. Хренов Н. А., Дотлибова А. М. Некоторые особенности циркового искусства в контексте зрелищной культуры М., 1988. 24 с. (Зрелищные искусства : обзор. информация ; вып 3).
122. Хренов Н. А. Цирк как форма консервации древнейшей системы показа // Урбанизация и развлекательная культура. М., 1991. С. 47–63.
123. Хренов Н. А. Мифология досуга М. : Гос. респ. центр рус. фольклора, 1998. 448 с.
124. Хренов Н. Социально-психологические аспекты взаимодействия искусства и публики. М. : Наука, 1981. 197 с.
125. Хренов Н. А. Зрелища в эпоху восстания масс. М. : Наука, 2006. 646 с. (Искусство в исторической динамике культуры).
126. Черкасов С. В. Городские массовые мероприятия: коммуникативные характеристики и пути институционализации : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. социол. наук : спец. 22.00.04 «Соц. структура, соц. институты и процессы» / Моск. гос. ун-т им. М. В. Ломоносова. М., 2009. 31 с.
127. Черняк Ю. М. Режиссура праздников и зрелищ. Минск : Тетра Системс, 2004. 224 с.
128. Чечетин А. И. История театрализованных представлений. Вып. 4. Советский период : учеб. пособие / Моск. гос. ун-т культуры. М. : МГУК, 2000. 100 с.
129. Шаина Е. Ю. Стремление к зрелищу как один из аспектов массовой культуры // Науки о культуре – шаг в XXI в. : сб. материалов ежегод. конф.-семинара молодых ученых / отв. ред. И. М. Быховская. М., 2007. Т. 7. С. 267–271.

130. Шейко В. М., Богуцький Ю. П. Формування основ культурології в добу цивілізаційної глобалізації (друга половина ХІХ – початок ХХІ ст.) : монографія. Київ : Генеза, 2005. 592 с.
131. Шейко В. М., Богуцький Ю. П., Кушнарєнко Н. М. Наукова творчість у галузі культурології і мистецтвознавства : навч. посіб. Харків : ХДАК, 2016. 329 с.
132. Шеповалов В. М. Сценографія в структурі театру, театр в системі мистецтв Л. : ЛПІТМІК, 1985. 87 с.
133. Шубина І. Б. Зрелище в культурі : автореф. дис. ... канд. філос. наук : спец. 09.00.13 «Релігієзнавство, філософська антропологія, філософія культури» / Ростов. гос. ун-т. Ростов н/Д, 2005. 28 с.
134. Шумакова С. Н. Художественно-образна система в контексті циркового мистецтва // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Харк. держ. акад. дизайну і мистецтв / редкол.: Боднар О. Я. та ін. ; за ред. Даниленка В. Я. Харків, 2011. С. 183–185.
135. Шумакова С. М. Циркове мистецтво : аспект духовно-естетичної сфери особистості // Вісн. Львів. ун-ту. Сер. Мистецтвознавство. Львів, 2014. Вип. 14. С. 29–35.
136. Banham R. “New Brutalism” // *The Architectural Review* 118, December 1955. p. 354–361.
137. Boyer C. *The City of Collective Memory: Its Historical Imagery and Architectural Entertainments* / MIT Press, 1996. 560 p.
138. Gloman C., Napoli R. *Scenic Design and Lighting Techniques : A Basic Guide for Theatre*. London : Taylor & Francis, 2007. 416 p.
139. Howard P. «What is Scenography?» / 2nd ed. London ; New York : Routledge UK / USA, 2009. 235 p.
140. Шоу «Арт-студії Rizoma» Анатолія Залєвського «Еквілібріум» URL: <https://www.gorod.dp.ua/afisha/event/42037>
<https://ua.korrespondent.net/journal/1582075-korrespondent-u-rivnovazi-iz-soboyu-...>

ДОДАТКИ

Додаток А

ЦИРК ДЮ СОЛЕЙ

Рис. А.1–2. Шоу Цирку дю Солей

Рис. А. 3–4. Шоу Цирку дю Солей

Рис. А.5–6. Шоу Цирку дю Солей

Рис. А.7–8. Шоу Цирку дю Солей